

А. В. Віндюк

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри туристичного, готельного та ресторанного бізнесу
Національного університету «Запорізька політехніка»

Т. С. Кукліна

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри туристичного, готельного та ресторанного бізнесу
Національного університету «Запорізька політехніка»

Т. В. Каптюх

старший викладач кафедри туристичного, готельного та ресторанного бізнесу
Національного університету «Запорізька політехніка»

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ТУРИЗМУ ТА ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОЇ СПРАВИ

У статті проаналізовано сутність методологічних підходів професійної підготовки майбутніх фахівців з туризму та готельно-ресторанної справи, які становлять системний, антропологічний, діяльнісний, диференційований, аксіологічний, акмеологічний та компетентнісний. Вказано, що до загальнометодологічного рівня віднесено системний підхід, який дає можливість розглядати професійну підготовку майбутніх фахівців з туристичної та готельно-ресторанної справи, з одного боку, як систему, а з іншого – в соціокультурному контексті – як органічну складову освіти і культури. Зазначено, що до рівня загальнонаукових підходів дослідження віднесено антропологічний, діяльнісний, диференційований підходи. Акцентовано, що антропологічний підхід дає змогу створити систему знань про людину – суб'єкта та об'єкта освіти, що базуються на синтезі теоретико-педагогічних, філософсько-антропологічних й людинознавчих знань. Охарактеризовано діяльнісний підхід, який зумовлює використання в навчально-виховному процесі таких форм і методів, які забезпечують підготовку компетентного і професійно мобільного фахівця, здатного плідно працювати в індустрії гостинності та виступає умовою розвитку особистості. Вказано, що диференційований підхід дає змогу диференційовано розробити навчально-методичне забезпечення професійної підготовки бакалаврів туристичної та готельно-ресторанної справи.

Зазначено, що до рівня конкретно-наукової методології дослідження віднесено аксіологічний, акмеологічний та компетентнісний підходи. Вказано, що аксіологічний підхід розкриває сутність ціннісних установок майбутніх фахівців з туристичної та готельно-ресторанної справи на професійну діяльність в сфері обслуговування, забезпечує розгляд майбутніх фахівців як креативних особистостей, які планують здійснювати професійну діяльність з високою та стабільною продуктивністю. Вказано, що аксіологічний підхід забезпечує зв'язок між практичним та пізнавальним підходами. Зазначено, що компетентнісний підхід виступає як регулятор при визначенні мети, змісту і критеріїв професійної підготовки майбутніх фахівців з туристичної та готельно-ресторанної справи, визначає формування особистісних і професійних якостей.

Ключові слова: методологічні підходи, професійна підготовка, майбутні фахівці, туризм, готельно-ресторанна справа.

Постановка проблеми. Динамічний розвиток України як незалежної, суверенної держави, перспективи входження до Європейської Співдружності, зміцнення міжнародних зв'язків, зумовлюють потребу в нагальній модернізації вітчизняної готельно-ресторанної індустрії, приведення її до світових стандартів, ставить нові завдання перед системою вищої професійної освіти, передбачає радикальне оновлення вітчизняної концепції підготовки висококваліфікованих кадрів для готельно-ресторанної індустрії.

Індустрія гостинності є невід'ємною складовою світового ринку. Зважаючи на її місце та роль в житті суспільства, держава створює умови для розвитку туристичного та готельно-ресторанного бізнесу. Подальший динамічний розвиток цієї галузі зумовлює необхідність удосконалення якості підготовки кадрів, які відповідали б міжнародним стандартам у сфері послуг.

Професійна діяльність майбутніх фахівців туристичної та готельно-ресторанної справи належить до категорії «людина – людина», ефектив-

ність праці визначається комунікативними здібностями співробітників готельно-курортної справи. Реалізація різноманітних видів професійної діяльності, де предметом праці є інша людина, здійснюється в особливих умовах, які відрізняються від умов роботи в будь-якій галузі. В кожному із напрямів сфери «людина – людина» фахівець, крім професійних знань і вмінь, повинен володіти знаннями та навичками роботи з людьми.

На сьогодні ефективність та результативність господарської діяльності суб'єктів господарювання туристичної та готельно-ресторанної сфери залежить від якості персоналу. Це на думку Н. М. Гуляєвої, О. В. Полтавської «потребує підвищення вимог до всіх категорій персоналу готелів, оскільки якість готельного сервісу визначається перш за все роботою служб, що відповідають за стан номерного фонду і безпосередньо контактують зі споживачами» [3, с. 20].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Україна належить до групи країн, де туристичний бізнес перебуває на початковій стадії розвитку, готельна індустрія лише частково відповідає світовим стандартам, процеси, які відбуваються, зумовлюють необхідність підвищення соціально-економічної ефективності діяльності індустрії гостинності [1; 4]. «Готельний бізнес і туризм – це дві невід'ємні складові галузі «Сфери обслуговування».

Особливо важливим у цій сфері в засобах розміщення є людський фактор, тому особлива увага приділяється професійній підготовці та підбору фахівців для готельно-ресторанної справи [1, с. 206].

На нашу думку, професійна діяльність майбутнього фахівця з туристичної та готельно-ресторанної справи потребує не тільки теоретичних знань, практичних умінь та навичок, а й певного набору особистісних якостей.

Н. П. Волкова виділяє чотирнадцять універсальних якостей особистості. Нам імпонує точка зору Н. П. Волкової, яка до універсальних якостей зараховує «рівень ціннісного ставлення до професійно-педагогічної комунікації; комунікативну спрямованість; психологічну підготовленість; доброзичливість; толерантність; емпатійність; рефлексивність; прозорість; інтелігентність; конгруентність; товариськість; колективізм; контактність; сугестивність» [2, с. 24–25].

Вихованню особистісних якостей сприяють ділові ігри. Ігрова форма сприяє більшій зацікавленості студентів, передбачає момент соціальної взаємодії, готує до професійного спрямування, у діловій грі виявляється особистість студента [10]. На нашу думку, використання методу ділової гри у професійній підготовці сприятиме: розв'язанні суперечностей між абстрактним характером навчальної дисципліни та реальним

характером професійної діяльності; розвитку особистісного компоненту готовності майбутніх фахівців з готельно-курортної справи до професійної діяльності в індустрії гостинності.

Мета статті: визначення сутності методологічних підходів до професійної підготовки майбутніх фахівців з туризму та готельно-ресторанної справи.

Методи дослідження. Теоретичний аналіз та узагальнення даних вітчизняної та зарубіжної науково-методичної літератури, ресурсів мережі Інтернет, компаративний аналіз, систематизація.

Виклад основного матеріалу дослідження. Динаміка соціально-економічних процесів розвитку індустрії гостинності радикально актуалізує проблему професійної підготовки кваліфікованих фахівців туристичної та готельно-ресторанної справи, котрі здатні до активної життєдіяльності в умовах, що постійно змінюються; швидко приймати правильне рішення. Індустрія гостинності займає важливе місце в економіці багатьох країн. «Про схвалення Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року» декларується необхідність розвитку кадрового потенціалу сфери туризму і готельного господарства, а також удосконалення системи підготовки кадрів [12].

Методологічні підходи є підґрунтям для розуміння сутності професійної підготовки майбутніх фахівців з туристичної та готельно-ресторанної справи.

До загальнометодологічного рівня віднесено системний підхід. Системний підхід (І. А. Зязюн [5], В. К. Федорченко [15] та ін.) дає можливість розглядати професійну підготовку майбутніх фахівців з туристичної та готельно-ресторанної справи, з одного боку, як систему, яка є частиною загальної системи професійної підготовки студентів у закладах вищої освіти, а з іншого – в соціокультурному контексті – як органічну складову освіти і культури, що виконує посередницьку функцію між особистістю та суспільством. Технологія системного підходу забезпечила моделювання явища, яке вивчалось, та визначення функцій системи й умов її розвитку.

В. К. Федорченко вважає, що «системний підхід розвивається за такими основними напрямками, як: філософська категорія, що передбачає загальнонаукове методологічне вивчення явищ, предметів навколишнього світу; як використання методики системного підходу до проведення конкретних досліджень у різних галузях науки». Автор підкреслює, що «цей підхід використовується для дослідження проблеми неперервної підготовки фахівців для системи туризму» [15, с. 17].

До рівня загальнонаукових підходів дослідження віднесено антропологічний, діяльнісний, диференційований підходи.

Антропологічний підхід (Н. А. Логінова [9] та ін.) дає змогу створити систему знань про людину – суб'єкта та об'єкта освіти, що базуються на синтезі теоретико-педагогічних, філософсько-антропологічних й людинознавчих знань.

Для фахівців сфери обслуговування важливою є та обставина, що до переліку елементів педагогічної антропології поряд з філософією, педагогікою, психологією, соціологією включені такі дисципліни: культурологія, валеологія, санітарія і гігієна, організація анімаційних послуг, організація спортивної анімації, які входять до напряму соматичної антропології, що дав змогу вдосконалити професійну підготовку майбутніх фахівців з туристичної та готельно-ресторанної справи.

Діяльнісний підхід зумовлює використання в навчально-виховному процесі таких форм і методів, які забезпечують підготовку компетентного і професійно мобільного фахівця, здатного плідно працювати в індустрії гостинності та виступає умовою розвитку особистості.

Діяльнісний підхід вимагає зусиль, які спрямовані на організацію діяльності студента та передбачає формування умінь, обирання мети, планування діяльності, організацію, виконання, контроль, аналіз і оцінювання результатів діяльності.

Диференційований підхід (П. І. Сікорський [13], та ін.) дає змогу диференційовано розробити навчально-методичне забезпечення професійної підготовки бакалаврів туристичної та готельно-ресторанної справи. При проведенні занять ми спиралися на висловлювання П.І. Сікорського, який вказує, що «продуктивність навчання прямо пропорційна інтелектуальним і фізичним можливостям студентів та кількості тренувальних вправ, їх інтенсивності; результати засвоєння навчального матеріалу учнями (студентами) залежать від їхніх природних задатків і стану розвитку мислення, пам'яті, волі, характеру, рівня працездатності; продуктивність навчання залежить від ступеня адаптованості навчального матеріалу до індивідуальних особливостей студентів» [13, с. 60].

До рівня конкретно-наукової методології дослідження віднесено аксіологічний, акмеологічний та компетентнісний підходи. Розглянемо ці підходи.

Аксіологічний підхід (В. Г. Кремень [7] та ін.) розкриває сутність ціннісних установок майбутніх фахівців з туристичної та готельно-ресторанної справи на професійну діяльність в сфері обслуговування, забезпечує розгляд майбутніх фахівців як креативних особистостей, які планують здійснювати професійну діяльність з високою та стабільною продуктивністю.

Є. М. Павлютенков вважає, що «переоцінка цінностей, про яку мова йшла ще в XIX ст., лише зараз досягла глибини та масштабів, що охопили людей всього світу, у всіх культурних регіонах та

здійснюють вплив на всі складові людського життя, і в першу чергу, на сферу освіти» [11]. Автор зазначає, що «аксіологічна складова освіти проектується як визнана та узгоджена домінанта. Ціннісне наповнення є константою, суспільною ідеологією, спроможною до певної трансформації». Науковець стверджує, що «аксіологічний компонент змін передбачає необхідність роботи над визначеними інституційними змінами: цінністю навчання, цінністю взаємозалежності та роботи в колективах, цінністю відкритого вираження професійної відмінності, цінністю особистості у взаємодопомозі та підтримці і цінністю прагнення до компромісів» [11].

Аксіологічний підхід забезпечує зв'язок між практичним та пізнавальним підходами, виступає сполучною ланкою між теорією і практикою, дає змогу вивчати досліджуване явище з точки зору можливостей задоволення потреб людини.

Положення акмеологічного підходу висвітлено в працях вітчизняних (К. І. Красіля [6], К. М. Левківський [8], та ін.) науковців. На їх думку цей підхід сприяє ефективному управлінню організаційною та змістовною частинами навчально-виховного процесу у закладі вищої освіти з метою руху студентів до вершин професіоналізму.

Акмеологічний та аксеологічний підходи тісно пов'язані з комунікативною функцією, тому що реалізуються в процесі спілкування, обміну цінностями, які сприяють підвищенню потреби особистості в самовдосконаленні.

У науковій літературі широко представлені теоретико-методологічні аспекти компетентнісного підходу. Теоретичне обґрунтування компетентності та компетенції розкривають науковці Н. П. Волкова [2], М. Ф. Степко [14] та інші. Компетентнісний підхід виступає як регулятив при визначенні мети, змісту і критеріїв професійної підготовки майбутніх фахівців з туристичної та готельно-ресторанної справи, визначає формування особистісних і професійних якостей, які забезпечують успішність оволодіння студентами знаннями, уміньми та навичками, необхідними для майбутньої професійної діяльності в готельно-курортних закладах.

Ми вважаємо, що до професійно орієнтованих умінь і навичок студентів, достатніх для конкурентної і мобільної діяльності в індустрії гостинності та туризму, належать такі уміння та навички:

- виконувати функції менеджера туристичного підприємства, менеджера служби управління номерним фондом, функції менеджера служби прийому та розміщення, функції менеджера служби відділу бронювання, функції портьє, функції менеджера конференц-сервісу, функції менеджера комерційної та адміністративної служби;
- організовувати анімаційну діяльність;
- досліджувати попит потенційних споживачів готельно-курортних послуг;

– аналізувати рекреаційні можливості підприємства щодо надання різних видів послуг гостинності, туристські можливості країн світу щодо надання різних видів готельно-ресторанних послуг та нормативно-правові акти щодо регламентації надання туристичних, готельно-ресторанних послуг;

– визначати стратегію розвитку туристичного та готельно-ресторанного підприємства.

Н. А. Фоменко вважає, що фахівець «сьогодні повинен не тільки все знати, а й бути організатором, керівником, технологом, бачити перспективу розвитку відповідної галузі виробництва, зокрема туризму, вміти керувати колективом, працювати з людьми, добре володіти комп'ютером та іноземною мовою, знати основи ринкової економіки тощо. Цих якостей він набуває ще в студентські роки» [16, с. 70].

Професійна підготовка майбутніх фахівців з туризму та готельно-ресторанної справи потребує від викладачів планомірного використання системи педагогічно обґрунтованих інноваційних методів навчання студентів, спрямованих зусиль на формування у студентів стійкої мотивації щодо оволодіння новими знаннями, уміннями та навичками протягом усієї професійної діяльності.

Висновки і пропозиції. Таким чином, методологічні підходи дослідження професійної підготовки майбутніх фахівців з туризму та готельно-ресторанної справи становлять системний, антропологічний, діяльнісний, диференційований, аксіологічний, акмеологічний та компетентнісний.

Список використаної літератури:

1. Байлик С. И. Гостиничное хозяйство : учебник для студентов высших учебных заведений. 2-е изд. Киев : Дакор, 2009. 368 с.
2. Волкова Н. П. Професійно-педагогічна комунікація : навч. посіб. Київ : Академія, 2006. 256 с.
3. Гуляєва Н. М., Полтавська О. В. Маркетинговий підхід до формування персоналу готелів. *Вісник КНТЕУ*. 2011. № 1. С. 20–30.
4. Дядечко Л. П. Економіка туристичного бізнесу : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2007. 224 с.
5. Зязюн І. А. Інтелектуально творчий розвиток особистості в умовах неперервної освіти. *Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи* : монографія. Київ : Віпол, 2000. С. 11–58.
6. Красіля К. І. Акмеологічний тренінг як засіб попередження та розв'язання конфліктів. *Акмеологія – наука XXI століття: розвиток професіоналізму* : матер. II Міжнар. наук.-практ. конф. Київ : КМПУ імені Б. Д. Грінченка, 2008. С. 354–356.
7. Кремень В. Г. Підготовка творчої індивідуальності як основне завдання освітньої системи XXI століття. *Творча особистість у системі неперервної професійної освіти* : матер. Міжнар. наук. конф. / за ред. С. О. Сисоєвої і О. Г. Романовського. Харків : ХДПУ, 2000. С. 3–4.
8. Левківський К. М. Стратегія розвитку вищої освіти в контексті акмеології. *Акмеологія – наука XXI століття: розвиток професіоналізму* : матер. II Міжнар. наук.-практ. конф. Київ : КМПУ імені Б. Д. Грінченка, 2008. С. 174–177.
9. Логинова Н. А., Ананьєва Б. Г. Педагогічна антропологія. *Педагогіка*. 2008. № 2. С. 98–109.
10. Ничкало Н. Г. Неперервна професійна освіта: міжнародний аспект. *Творча особистість у системі неперервної професійної освіти* : матер. Міжнар. наук. конф. / за ред. С. О. Сисоєвої і О. Г. Романовського. Харків : ХДПУ, 2000. С. 54.
11. Павлютенков Є. М. Моделювання в системі освіти (у схемах і таблицях). Харків : Основа, 2008. 128 с.
12. Про схвалення Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року. Розпорядження Кабінету Міністрів України; Стратегія від 16.03.2017 р. № 168-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2017-%D1%80#Text>
13. Сікорський П. І. Теорія і методика диференційованого навчання. Львів : Вид-во «Сполом», 2000. 421 с.
14. Степко М. Компетентнісний підхід: його сутність. Що є прийнятним, а що проблемним для вищої освіти України. *Вища освіта України*. 2009. № 1. С. 43–52.
15. Федорченко В. К. Теоретичні та методичні засади підготовки фахівців для сфери туризму : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Київ, 2005. 43 с.
16. Фоменко Н. А. Педагогіка вищої школи: методологія, стандартизація туристської освіти : навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів. Київ : Слово, 2005. 216 с.

Vindyuk A., Kuklina T., Kaptiukh T. Methodological approaches to the professional training of future tourism and hotel-restaurant industry specialists

This article analyzes the essence of methodological approaches to the professional training of future specialists in tourism and the hotel-restaurant industry. The following approaches are considered: systemic, anthropological, activity-based, differentiated, axiological, acmeological, and competence-based.

It is noted that the systemic approach, classified as a general methodological level, allows for the consideration of professional training for future specialists in tourism and the hotel-restaurant industry as both a system and an organic component of education and culture within a socio-cultural context.

The anthropological, activity-based, and differentiated approaches are classified as general scientific research approaches. The anthropological approach enables the creation of a knowledge system about the individual – subject and object of education – based on the synthesis of theoretical-pedagogical, philosophical-anthropological, and humanistic knowledge.

The activity-based approach is characterized as involving the use of forms and methods in the teaching-learning process that ensure the preparation of competent and professionally mobile specialists capable of effectively working in the hospitality industry, while also being a condition for personal development.

The differentiated approach allows for the development of differentiated educational and methodological support for the professional training of bachelor's degree students in tourism and the hotel-restaurant industry.

The axiological approach, the acmeological approach, and the competence-based approach are categorized under specific scientific research methodology. The axiological approach reveals the essence of the value orientations of future specialists in tourism and the hotel-restaurant industry in relation to professional activities in the service sector. It views future specialists as creative individuals who plan to engage in professional activities with high and stable productivity. The axiological approach also establishes a connection between practical and cognitive approaches.

The competence-based approach serves as a regulatory factor in determining the goals, content, and criteria for the professional training of future specialists in tourism and the hotel-restaurant industry. It defines the formation of personal and professional qualities.

Key words: *methodological approaches, professional training, future specialists, tourism, hotel-restaurant industry.*